

СУДОРЖЕНКО Г. П.

Київський національний лінгвістичний університет

МОРФО-СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ МАРКУВАННЯ МОДАЛЬНОСТІ УМОВИ-НАСЛІДКУ В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено аналізу граматичних засобів маркування як реальної, так і нереальної можливості при позначенні комунікативної ситуації умова-наслідок. При виокремленні комунікативних одиниць, які формують функціонально-семантичне поле відношення умови, релевантними характеристиками є експліцитність чи імпліцитність передачі, регулярність, системність і залежність.

Ключові слова: граматичні засоби, комунікативна ситуація умова-наслідок, функціонально-семантичне поле умови, експліцитне вираження, комунікативні одиниці, залежність, модальність.

Статья посвящена анализу грамматических средств маркировки как реальной, так и нереальной возможности в коммуникативной ситуации условие-следствие.. Релевантными характеристиками для выделения коммуникативных единиц, которые формируют функционально-семантические отношения условия, выступает эксплицитность или имплицитность передачи этих отношений, регулярность употребления, системность и зависимость.

Ключевые слова: грамматические средства, коммуникативная ситуация условие-следствие, функционально-семантическое поле условия, эксплицитное выражение, коммуникативные единицы, зависимость, модальность.

The article deals with the analysis of the grammatical means of marking both real and unreal modality to denote the communicative situation 'condition-result'. While singling out the communicative units which form functional-semantic fields of condition, the relevant characteristics are explicitness or implicitness of transfer, regularity, consistency and dependence.

Key words: grammatical means, communicative situation condition-result, functional-semantic field of condition, explicit expression, communicative units, dependence, modality.

Систематизація мовних засобів для вираження одного змісту є важливим аспектом лінгвістичного дослідження, що сприяє вирішенню проблеми взаємодії форми та її функціонального змісту, проблеми, яка займає центральне місце в теорії мови, зумовлює **актуальність** даної статті.

З метою вивчення граматичних засобів вираження модальності умови **об'єктом** роботи становить система різноформлених комунікативних одиниць, які формують функціонально-семантичне поле відношення умови в сучасній іспанській мові. **Предметом** є морфо-синтаксичні особливості вираження модальності умови у складнопідрядному реченні.

Сучасна іспанська мова має у своєму арсеналі досить широку систему різнооформлених, але взаємозв'язаних комунікативних одиниць, які формують функціонально-семантичне поле відношення умови. В рамках цього поля виділяється центр і периферія, представлені комунікативними одиницями, які експліцитно чи імпліцитно передають умовно-наслідкові відношення між мовним відтворенням двох різних подій, процесів, тобто між вираженням ситуації-умови і ситуації-наслідком. Критеріями виділення центральних і периферійних позицій нам слугують, по-перше, граматичні та логіко-семантичні характеристики складових умовного речення, які визначають зв'язок між вираженням двох ситуацій як умовно-наслідковий, і по-друге, комунікативні одиниці різних позицій функціонально-семантичного поля умови, які різняться характером співвідношення між структурою загального семантичного інваріанта поля та граматичною структурою конкретного речення.

Гібридні форми дієприкметників і дієприслівників, інфінітиву належать до периферії дієслова [1:442], а конструкції з неособовими формами дієслова, які характеризуються розбіжністю у ступенях смислової і граматичної складності, асиметрією форми і змісту, слід віднести до периферії поля. Зазначимо, що виділеним відрізкам речень: *Si tuviera valor se le declararía* [3:48], *De tener valor se le declararía* денотативно відповідає той самий фрагмент дійсності, який, завдяки умовним відношенням, корелює з іншим фрагментом. У першому разі йдеться про сполучення предикативної одиниці з умовним сполучником *si*, а в другому – про інфінітивний зворот із прийменником *de*. Таким чином, якщо вважати синтаксичний смисл функцією певної синтаксичної форми, то стверджувати про змістовну тотожність між ними немає підстав.

Якщо складнопідрядне речення є первинною і основною формою передачі умовно-наслідкових відношень, то всі інші способи слід віднести до вторинних, неосновних форм передачі цих відношень. У цьому разі ми стикаємося з неспецифічними формами вираження пропозиції: розгорнута пропозиція перетворюється у згорнуту, а предикативна форма переходить у напівпредикативну чи у приховану форму предикативності. Такий спосіб вираження умовно-наслідкових відношень вже є продуктом глибинних процесів

у мозку людини. Формуючи інформативний зміст, мовець надає мовне оформлення не всім компонентам смислової структури свого висловлення. Таким чином, опускаючи якийсь компонент, мовець слідує одному з принципів прагматики – принципу економії, значимість якого полягає в тому, що уможливорює відновлення невираженого змісту і надає форму згорнутому, або невираженому формально компоненту. Отже, ми виходимо з того, що при виокремленні комунікативних одиниць, які формують функціонально-семантичне поля відношення умови, релевантними характеристиками є експліцитність чи імпліцитність передачі, регулярність. Найбільш типовою формою вираження умовних відношень є умовні речення, які вводяться сполучником *si*. Граматичну форму умовно-наслідкових відношень визначає модальність як семантичний критерій висловлювання. З огляду на свою природу, будь-яка умова базується на гіпотезі. Модальне значення умови позначає ступінь реалізації основного змісту при певній умові. Сутність умовного речення полягає не лише у наявності необхідного зв'язку між умовою та зумовленим, але і в тому, що воно містить уявлення мовця про відношення свого повідомлення до дійсності, тобто показує, чи є цей зв'язок відображенням реально існуючих в об'єктивній дійсності явищ, чи реалізація умови і зумовленого вважається можливою, ймовірною або неможливою. Характер умови та граматичний показник – форма дієслова присудку підрядної і головної частини дозволяють виділити типи умовних речень, в яких поєднуються дієслівні форми різних способів.

В іспанській мові існує чітко визначена система часів і способів, які створюють типову для умовних відношень потенційно допустову модальність. Умовні речення являють собою складну систему вживання часових форм, яка може бути представлена такими схемами:

1. Presente de Indicativo + Presente de Indicativo

Presente de Indicativo + Futuro de Indicativo

Presente de Indicativo + Imperativo

Una vez instalado en el trono, si deseas descansar en mi experiencia, te estará permitido seguir la vocación que crees tener ...

[4:33]; Реалізація умови й наслідку є можливою у контексті теперішнього і майбутнього часу.

Si el portal tenía foco, como solía ocurrir en las casas elegantes, la hazaña era más meritoria [5:92] – Вживанням Imperfecto de Indicativo мовець повідомляє, що реалізація умови і наслідку мала місце в минулому.

2. *Si + Imperfecto de Subjuntivo + Condicional Simple; Imperfecto de Subjuntivo + Imperfecto de Subjuntivo.*

Реалізація умови і наслідку постає: а) неможливою, але бажаною при цьому мовець вказує на знання ситуації: а) *Claro, si entendieran de lo bueno tendrían los etruscos* [6:93];

б) малоймовірною або можливою в контексті теперішнього чи майбутнього часу: б) “*Me gusta*”, *piensa el viejo*, “*así lloraría yo si alguna vez llorase*” (ibid., 30).

3. *Si + Pluscuamperfecto de Subjuntivo + Condicional Compuesto; Pluscuamperfecto de Subjuntivo + Pluscuamperfecto de Subjuntivo* (en forma – ra).

¡Un loco, eso es lo que eres! Si yo hubiese ido a verte ya te hubiera convencido. (ibid., 299). Аналітичні форми субхунтиву та кондіціоналу вказують на неможливість реалізації такої умови і наслідку в минулому, оскільки мовець володіє знанням і в дійсності могла реалізуватися протилежна за змістом умова й наслідок.

4. *Si + Pluscuamperfecto de Subjuntivo + Condicional Simple*

No quieren oír hablar de ella, pero ¿qué sería de esos desgraciados si los viejos de ahora no hubiesen luchado? (ibid., 105). У цьому контексті ми спостерігається різночасність умови і наслідку. Мовець мислить про умову, яка відноситься до минулого, тоді як наслідок пов'язаний з моментом мовлення. Реалізація такої умови і наслідку неможлива, оскільки такому наслідкові могла б відповідати тільки протилежна за змістом умова.

5. *Si + Imperfecto de Subjuntivo + Condicional Compuesto;*

Imperfecto de Subjuntivo + Pluscuamperfecto de Subjuntivo (en forma – ra).

Si el viejo no tuviera ya su plan establecido se hubiera analizado sobre ella (ibid., 209).

Відзначимо також, що тут має місце різночасність умови і наслідку, але з тією різницею, що умова передає ситуацію,

характерну для суб'єкта. У часовому плані умова співвідноситься із моментом мовлення, а наслідок відноситься до минулого часу, і його нереалізація зумовлена характером умови.

Отже, протасис формулює умову як таку, що є можливою, малоймовірною і неможливою для реалізації. Таке розмежування надає можливість вірно підійти до вживання часових форм і способів у разі використання сполучника *si*. У підрядній частині можуть вживатися *субхунтив* й *індикатив*. Але слід зазначити, що після сполучника *si*, який вводить умовні речення, не вживається майбутній час (*el Futuro*), кондиціонал (*el Condicional*), теперішній час умовного способу (*el Presente de Subjuntivo*), закінчений минулий умовного способу (*el Pretérito Perfecto de Subjuntivo*).

Субхунтив вживається в умові, яка є неможливою для здійснення: *Si viviera tu padre, estaría orgulloso por ti* (“Якби зараз жив батько, він би пишався тобою”) [7:43]; *Si Napoleon hubiera sido chino, habría tenido un carácter más pacífico* (“Якби Наполеон тоді родився китайцем, мав би характер більш спокійний”) (*ibid.*, 95). Можливість реалізації наслідку дорівнює нулю, оскільки йдеться про хибну умову, яка не відповідає, або не відповідала дійсності (*condicional contrafactual*). Можливу для виконання умову мовець формулює з відтінком сумніву, страху, бажання, прохання: *Si le subiera la fiebre, tendríamos que llamar al médico* (“Якби піднялася температура, ми були б змушені викликати лікаря” – відтінок боязні) [8:77]; *Si hubiera llegado ya, nos recibiría en seguida* (“Якби він вже прибув, то негайно нас зустрів би” – сумніву піддається його приїзд) [9:291].

Індикатив позначає: а) можливу для здійснення умову: *Si no puedes aguantarte, no te asomes*. (“Якщо не можеш стримати себе, не висовуйся”) [6:48]; б) у мовленні для досягнення більшої експресивності. Мовець надає умові суб'єктивного відтінку: *Si vuelvo, no te dejan entrar. Puede volver, pero no quiere por miedo, engaño o algo*; в) у граматизованій конструкції *llegar a + Infinitivo*, яка вживається в підрядній частині для позначення умови. Ця конструкція відзначається високою частотністю використання у мовленні. *Si llego a saberlo antes, no voy* – відповідає: *Si lo hubiera sabido antes, no habría (hubiera) ido. Si llego a conocer esa amistad a tiempo, no me hubieran robado en la villa Giulia la plaza que me*

correspondía [6:291].

Зазначимо, що дієслово *llegar* у теперішньому часі дійсного способу (*el Presente de Indicativo*) заміняє використання давноминулого часу умовного способу (*el Pluscuamperfecto de Subjuntivo*). Водночас у головній частині вживається теперішній час (*el Presente de Indicativo*), кондиціонал (*el Condicional*) і давноминулий час (*el Pluscuamperfecto de Subjuntivo*).

Таким чином, вживання часових форм різних способів залежить від ступеня можливості реалізації умови або ступеня вираження проблематичності. Умова мислиться проблематичною не тільки по відношенню до того, що може статися, але й містить “обмірковування” того, що вже трапилося в умовній модальності [2:294]. Індикатив надає умові більшу можливість для реалізації, і навпаки, вживання субхунтиву послаблює її реалізацію або зводить її до нуля. **Перспективою** дослідження у цьому напрямку може бути подальше вивчення варіативних можливостей складного речення з підрядним умови для передачі у мовленні різних відтінків спонукальності таких, як прохання, наказ, попередження тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : [підручник] / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с. 2. Васильєва-Шведе О. К. Теоретическая грамматика испанского языка : Синтаксис предложения : [учебник] / Ольга Константиновна Васильєва-Шведе, Георгий Владимирович Степанов. – [2-е изд. испр.]. – Спб. : Изд-во С.–Петербургск. ун-та, 1998. – 320 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

3. Cela C. J. *Café de Artistas* / Camilo José Cela. – Madrid : Alianza editorial, 1994. – 61 p. 4. Gala A. *El manuscrito carmesí* / Antonio Gala. – Barcelona : Planeta, S. A., 1991. – 611 p. 5. Azorín. *Doña Inés* (historia de amor) / Azorín. – Madrid : Editorial Castalia, 1986. – 238 p. 6. Sampedro J. L. *La sonrisa estrusca* / Luia José Sampedro. – Madrid : Ed. Alpaguara, S. A., 1996. – 347 p. 7. Jiménez J. R. *Platero y yo* / Juan Ramón Jiménez. – Madrid : Espasa-Calpe, S. A., 1989. – 179 p. 8. Jardiel Poncela E. *Eloísa está debajo de un almendro. Los cinco advertencias de Satanás* / Enrique Jardiel Poncela. – Madrid : Espasa-Calpe, S. A., 1986. – 244 p. 9. Pérez-Reverte A. *El maestro de esgrima* / Pérez-Reverte. – Madrid : Santillana, Ed. General S. L., 2003. – 399 p.